

«BALACA DOSTLARIM ÜÇÜN» SİLSİLƏSİNDƏN

ANA QOYNU

Cəmilə harada ki, toyuq-cücə görərdi oradan əl çəkməzdi. Anasına da dediyi həmişə bu olardı.

– Ana, nə olar, mənə cücə al da... Gör onlara necə baxaram...

Günlərin bir günündə anası da zomağazadan iyirmi cücə alıb gətirdi. Cəmilə yay tətlinə buraxılmışdı, bu gün-sabah bağa köçəcəkdilər.

Cəmilə yupyumru, sarı dimdikli, bapbalaca cücələri görəndə sevinci yerə-göyə sığmadı.

Anası böyük bir qutuda cücələrinə yer düzəltdi; onlar üçün yemək hazırladı, su qoydu.

Özü də balaca stulunda əyləşib, onlara tamaşa etməyə başladı...

Atası işdən gələndə Cəmilə qaçıb əllərindən tutdu, çəkə-çəkə qutunun yanına gətirdi:

– Atası, gör nə qəşəng cücülərim var... Anam alıb.

Ata qızının başını tumarlayıb dedi:

– Ay şeytan, axır ki, istəyinə çatdın. Ancaq gərək yaxşı qulluq edəsən ki, ölməsinlər!

– Yaxşı baxacağam, atası. Yaxşı, yaxşı!

Cəmilə səhər hamıdan tez durdu. Tələsik dəhlizə gəlib qutuya baxanda heyrətdən gözləri alacalandı, birbaşa atası yatan otağa qaçdı...

Cəmiləni narahat edən nə idi? Yoxsa cücələrinə bir şey olmuşdu?

Atası gəlib qutuya baxanda hər şey aydın oldu. Axşamdan bərk isti olduğuna görə onlar dəhlizin pəncərələrini açıq qoymuşdular. Gecədən xeyli keçmiş isə şiddətli yağış başlamışdı, səhərə yaxınq dəhlizin havasını soyutmuşdu. Cücələr,

görünür, soyuğa davam gətirmədikləri üçün bir-birinin qoynuna girmiş, bir-birinə bərk qısılmış, qutunun bir küncünə sıxılmışdılar.

– Qızım, cücələrin sağ-salamatdır, onların büzüşüb bir-birinə qısılması səni qorxutmasın, axı, onlar körpədir. Körpəyə bilirsən də nə lazımdır?

Atası sualedci nəzərlə Cəmiləyə baxanda o, bir istədi desin «yox», sonra yadına düşdü ki, balaca bacısı xəstə yatanda həkim anasına tapşırırmışdı ki, onu isti yerdə saxlasın, soyuğa verməsin. Buna görə də böyük-böyük cavab verdi.

– İsti yer lazımdı, ata, isti yer.

– Doğrudur, qızım, ancaq elə-belə isti yox, isti ana qoynu, isti ana nəvazişi. Bunların isə anaları yoxdur. Bir balaca soyuq oldumu, o saat bir yerə yığışır, özləri üçün bax, beləcə ana qoynu düzəldirlər... İndi gərək, qızım, sən bu yazıqlara elə baxasan ki, anasız olduqlarını hiss eləməsinlər. Yadında saxla ki, körpə üçün dünyada ana qoynundan isti, rahat yer tapmaq çətindir.

Atası gedəndən sonra, Cəmilə cücülərinə qulluq etməyə başladı. Onu indi bir şey çox düşündürürdü: cücülərinə atasının dediyi kimi baxa biləcəkmə?

İyul, 1958

ELÇİNİN AĞACI

Elçin babasını görməyə tələsirdi. Nəhayət, gözlədiyi gün gəlib çatdı. Yığışıb bağa köçdülər.

Bağda onları birinci qarşılayan Musa kişi oldu. Elçin onu görcək, özünü maşından yerə atdı:

– Baba, mən sən deyən kimi oxudum, bütün qiymətlərim «5»dir.

– Ay sağ ol, mənim ağıllı balam, afərin, - deyərək Musa kişi əlini nəvəsinin başına çəkdi, əyilib alnından öpdü. – Bax, indi oldun mənim birinci dostum!

– Baba, sənə bağ işlərində kömək edəcəyəm, mənə iş tapşırırsan?

– Tapşırıram, oğlum, niyə tapşırıram. Təki səndə həvəs olsun.

– Baba, müəllimimiz deyir ki, yaxşı oxuyan şagird yaxşı iş görməyi də gərək bacarsın, ata-anasına kömək eləyə bilsin.

– Müəlliminiz düz deyir, bala, zəhmət ki var, canın cövhəridir. Nahaq deməyiblər ki, işləyən dəmir parıldar, işləməyən dəmir paslanır.

Baba nəvələri ilə bir-bir görüşdü, xoş dillə onları danışdırdı.

Musa kişi yay-qış bağda qalar, meynələrə qulluq edərdi. Yay gələndə səbirsizliklə nəvələrinin yolunu gözlərdi. Onun üç nəvəsi vardı: Elçin, Lətif, İradə. Elçin hamıdan böyüyü idi. Lətif ondan iki yaş kiçikdi. İradə isə dörd yaşına yenice girmişdi.

Baba bağda soğan, keşniş, turp, vəzəri, pomidor, badımcan və çoxlu gül-çiçək əkməmişdi. Vaxtlı-vaxtında bunlara qulluq eləyirdi. Gündə iki dəfə sulayırdı: bir səhərçağı, bir axşamüstü.

Elçin də hər səhər erkən babası ilə yuxudan qalxır, onunla birlikdə çalışırdı. Hələ bu yandan Lətiflə İradə də həvəsə düşmüşdülər: tez-tez qaçıb babalarının yanına gəlir, onlara da tapşırıq verməsini istəyirdilər. Nəvələrinin işə can yandırmaları babanın könlünü açırdı. O görürdü ki, tənbellik deyilən azardan bu uşaqların canında əsər-əlamət belə yoxdur.

Bağda nəhəng bir qarağac vardı. Hər yana qol-budaq atmışdı. Deyilənə görə yaşı iki yüzdən yuxarı idi. Bu ağacın kölgəsi bağın ən səfalı guşəsi sayılırdı. Günün qızmar vaxtında belə, bura sərinc olurdu. Elçin də babası ilə bir qədər işləyəndən sonra gününü burda keçirir, Musa kişinin nağıllarına qulaq asır, kitab oxuyur, yatıb dincəlirdi.

Yayın ən isti günlərindən biri idi. Elə isti idi ki, nəfəs almaq olmurdu. Qarağacın altı isə yenə əvvəlki kimi sərin idi. Hamı bura yığılmışdı. Aralarında

qonşu bağlardan da istiyə tab gətirməyənlər vardı (o ətrafda bu yekəlikdə ağac ancaq Elçingilin bağında idi). Qonşular kölgəsində oturdularını ağac barəsində, onu əkib gedən adam barəsində danışdılar:

– Nə yaxşı iş görübsən, ay belə ağacı əkib gedən! Kölgəsində bircə dəqiqə oturanda adam cana gəlir.

– Nə əcəb bu varmış, yoxsa isti bizi lap əldən salardı!..

Elçin danışanlara diqqətlə qulaq asırdı. Musa kişinin fikri onda idi. Qonşular isə elə hey yaşıllıqdan, qarağacdən danışdılar.

Ertəsi gün lap tezdən Elçin babasının yanına gəlib, ona mühüm bir sirr açmış kimi yavaşca dedi:

– Baba, nə olar, mənə ağac əkməyi öyrət də... Qoy mən də ağac əkim. Özüm ona qulluq edəcəyəm.

Baba nəvəsinin fikrini ürəkdən bəyəndi. Ona ağac əkməyi öyrətdi. Ancaq onu da dedi ki, indi vaxtı deyil. Bu işi ya payızda, ya da yazın əvvəllərində görmək lazımdır.

– Baba, axı o vaxt mən şəhərdə olacağam.

– Eybi yoxdur, bala, darıxma, mən özüm vaxtı çatanda sənə ardınca şəhərə gələyəm. Heç darıxma.

Elə də oldu. Baba ilə nəvə münasib bir cün seçib birlikdə ağac əkdilər. Çinar ağacı...

Elçin böyük həvəsli bu körpə çinara qulluq edirdi. Şəhərə köçəndə onu babasına tapşırır, ya olanda yenə özü baxırdı. Çinar yavaş-yavaş dirçəlməyə başlayırdı...

İndi hamı bu ağaca Elçinin ağacı deyir. Bu, Elçinin ürəyini fərəhlə doldurur. O, yaşa dolduqca əkdiyi çinar da böyüyür. Çinar böyüdükcə Elçinin arzuları da qanadlanırdı: çinar böyüyəcək, uca, uca ağac olacaq. İsti olanda adamlar kölgəsinə yığışacaq, dincələklər. Sonra da hamı bir ağızdan deyəcəkdir:

– Nə gözəl ağacdır! Nə yaxşı iş görübsən, ay Elçin, bu ağacı əkən yerdə!..
Əlin-qolun var olsun!

Avqust, 1958

ÇOXBİLMİŞ

Keçən dərsi danışmaq istəyənlər əl qaldırmışdılar. Tükəz müəllimin kimisə axtaran gözləri birdən Adilə sataşdı. Adil müəllimin nəzərlərindən yayınmaq üçün heç bilmirdi nə etsin...

Tükəz müəllimin amiranə səsi sinifdəki dərin sükutu pozdu:

– Adil, sən gəl.

Adilin rəngi qaçdı, ayağa durub çəkinə-əkinə dedi:

– Müəllim... müəllim... mən bilmirəm.

Müəllim təmkinlə soruşdu:

– Niyə?

Adil cavab vermək əvəzinə qıpqırmızı qızarıb, başını aşağı saldı.

– Hə, belə de, aydındır... Dünən cavab verdiyinə, «4» aldığına arxayın olmusan, elə bilmisən ki, bu gün səndən soruşmaram. – Tükəz müəllim sinfə göz gəzdirdi.

İki ildən bəri dərs dediyi şagirdlərin diqqəti onda idi. Adil isə ayaq üstə dayanaraq, rəng verib rəng alırdı, müəllimin üzünə baxmaqdan çəkinirdi, Tükəz müəllim ona belə bir sual verdi:

– Adil, atan harda işləyir?

– Neftayıran zavodda.

– Nə iş görür?

– Operatorudur.

– Hər gün işə gedir?

– Bəli, müəllim.

– Bax, görürsən, atan hər gün işə gedir ki, sən yaxşı yeyib-içəsən, yaxşı geyinəsən, asudə oxuyasan, vaxtlı-vaxtında da dərslərə gələsən, həm də hər gün hazır gələsən. Axı dərslər oxumaq da sənə işindir... Otur.

Adil pərt halda oturdu. Müəllim jurnala nə işə yazdı. Uşaqlar onun əlinin hərəkətindən «2» yazdığını dərhal başa düşdülər.

Ertəsi gün Tükəz müəllim Adilin oturuşundan, üz-gözündən, sakit baxışından hiss etdi ki, o, dərslərə hazır gəlmişdir. Daha ondan soruşmadı. Axı sinifdə uşaq çoxdur. Hər gün eyni şagirddən soruşmaq mümkün də deyil.

Adil işə yerində oturub fikirləşirdi: «Gör nə çoxbilmişdir! Üzümə baxan kimi bildi ki, öyrənmişəm, soruşmadı. İndi gərək gün hazır gələm... Əcəb işə düşdüm!..»

Belə işə düşmək pisdirmi?

Sentyabr, 1958

İTMIŞ KEÇİ

Fikrət bacısı Məhbubəni çox istəyir. Məhbubə ondan dörd yaş böyükdür, üçüncü sinifdə oxuyur.

Bir axşam Məhbubə dərslərini hazırlayırdı. Fikrət onun yanına gəlib dedi:

– Bacı... ay bacı, bir baxginən də.

Məhbubə başını qaldırdı. Fikrət əlindəki oyuncağı ona göstərdi:

– Gör nə yaxşıdır!

Fikrətin əlində şiş buynuzlu, uzun saqqallı keçi vardı. Fikrət barmağı ilə onun buynuzlarına toxunanda keçi salam vermiş kimi başını aramla endirib qaldırırdı.

Oyuncaq Məhbubəyə tanış gəldiyindən qardaşından soruşdu:

- Bunu sənə kim verib?
- Həyətdən tapmışam.
- Ver bir baxım.
- Yox, özüm tapmışam, özümündür.
- Özün tapanda nə olar, ver baxım, yenə verərəm.

Fikrət oyuncağı bacısına uzatdı:

- Yaxşı, ala.

Məhbubə keçini alıb diqqətlə nəzərdən keçirdi, qulaqlarına baxanda hər şey ona bəlli oldu.

Bu oyuncaq qonşuluqda yaşayan Minayənin idi. Minayənin böyük bacısı Münəvvər Məhbubə ilə bir sınıfdə oxuyur. Məhbubə tez-tez onlara gedir, birlikdə dərslərini öyrənirlər. Bir neçə gün əvvəl Məhbubənin yanında Minayə keçini əlindən salıb, bir qulağını dibindən sındırmışdı, sonra da oyuncağının zədələnməsinə dözə bilməyib ağlamışdı. Bu zaman Münəvvər ilə Məhbubə, onu sakit eləyib keçinin qulağını yapışqanla bərkitmişdilər.

«Yazıq Minayə, indi də yəqin sevimli keçisini itirdiyi üçün ağlayır» - belə düşünən Məhbubənin ürəyi sıxıldı. Əhvalatı tələsik qardaşına danışdı dedi:

- Səhər keçini aparıb verərsən Minayəyə, bildin!

Bacısının sözü Fikrətin xoşuna gəlmədi, üz-gözünü turşutdu.

- Demək, sözümə baxmırsan?

- Mən bilmirəm, mən keçini yerdən tapmışam. Özümündür.

– Sənin deyil, özün deyirsən ki, onu tapmısan, elə bunun üçün də gərək sahibinə qaytarasan! İndi Minayəni anası danlayacaq, bəlkə daha ona oyuncaq almayacaq.

Fikrət isə çiyinlərini çəkə-çəkə bacısına deyirdi:

- Mənə nə var, yerdən tapmışam, özümündür. Mən heç nə bilmirəm...

Divanda uzanıb dincələn ata qızı ilə oğlunun söhbətini eşidirdi. O, işarə ilə arvadını çağıraraq qulağına nəsə pıçıldadı. Arvadı da cavabında başı ilə razı olduğunu bildirdi. Ata ayağa durdu, oğlunun sevimli oyuncağı Buratinonu götürüb gizlətdi.

Bir azdlan ana gəlib oğlundan Buratinonu soruşdu. Fikrət onu qoyduğu yerdə görməyib əl-ayağa düşdü. Hər yeri axtardılar. Tapılmadı ki, tapılmadı.

Fikrətin gözləri dolmuşdu, tez-tez burnunu çəkir, az qalırdı ki, ağlasın. Bu vaxt anası onu danlamağa başladı:

– Daha sənə bir də oyuncaq almaram, nə alıram elə itirirsən. Belə də iş olar?

Fikrət ağladı. Səsə ata gəldi. O da Buratinonu axtarmağa başladı. Bir-iki dəqiqə keçməmiş qışqırdı:

– Tapdım, tapdım, budur ey, burada imiş, - ata divanın böyrünü göstərdi.

Fikrət atasının yanına qaçdı. Buratinonu alıb sinəsinə sıxdı, rəngi açıldı, yaşlı gözləri sevinclə parladı.

Ata arvadını və qızını yanına çağırdı, oğluna eşitdirmək məqsədilə onlara dedi:

– Görürsünüz, itirdiyini tapanda adam necə sevincək olur. Oyuncağını tapıb verməsəydim, yəqin Fikrət onu gecə də yuxusunda görəcəkdə. İndi necə də şaddır!..

Şad olan Fikrətin nəzərləri birdən Məhbubənin əlindəki şiş buynuzlu, uzun saqqallı keçiyə sataşanda tutuldu, şadlıqdan əsər-əlamət qalmadı.

Daha nə Məhbubə, nə ata-anası keçini sahibinə qaytarmaq barəsində Fikrətə bir söz demədilər. Ancaq o, səbirsizliklə səhərin açılmasını gözləyirdi.

8 sentyabr, 1960

YUXUN ŞİRİN OLSUN, BALASI!

– Ana, ay ana, bəs sən yatmırsan?

– Yox, qızım, görürsən işim var, dəftərləri yoxlayıram.

– Nə olar, səhər yoxlarsan da... Mən istəyirəm sən də yatasan.

– Yox, qızım, yata bilmərəm. Dəftərləri gərək bu axşam yoxlayam, səhər uşaqlar görsünlər ki, nə qiymət alıblar.

– Gecən xeyrə qalsın, anası!

– Yuxun şirin olsun, balası!

Qızın başı yastığa düşür, ananın başı dəftərə sarı əyilir. Qızın gözləri yol çəkir, ananın gözləri rəqəmləri bir-bir yoxlayıb yola salır...

– Ana, ay ana!..

– Nə var, bala?! Mənə mane olursan axı... Yaxşı, dodağını sallama, de görüm nə istəyirsən?

– Ana, sən heç uşaqlara «2» verirsən?

– Hərdənbir olur...

– Mən istəyirəm sən heç kimə «2» verməyəsən.

– Bu bəyəm məndən asılıdır?!

– Bəs kimdən asılıdır, ana?

– Şagirdin özündən, onun biliyindən...

– Yox, ana, söz ver ki, heç kəsə «2» verməyəcəksən.

– Yaxşı, qızım, yatginən, uşaq bu vaxtacan oyaq qalmaz ki...

– Gecən xeyrə qalsın, anası!

– Yuxun şirin olsun, balası!

– Ana, sən hələ yatmamısan?

– Yox, qızım. Bəs sən niyə oyandın, əlbət işıq gözlərinə düşür, yuxunu qaçırır?

– Yox ana, istəyirəm sən də yatasan...

– Dəftərləri elə indicə yarı eləmişəm.

– Baxım, - deyərək qız keçə kimi çarpayıcıdan atılıb anasının yanında hazır oldu.

O, maraqlı dolu gözlərinin təzə yoxlanmış açıq dəftərə zillədi, vərəqin sonunda qırmızı mürəkkəblə yazılmış «2» rəqəmini görəndə tutuldu.

– Ana, bəs mən xahiş eləmədim: heç kəsə «2» verməyəsən?!

– Qızım, bu işə «2»-dən artıq qiymət vermək olmaz.

– Bəs indi o neyləyəcək? Əlbət ağlayacaq, hə?.. Ata-anası danlayacaq, yoldaşlarının da yanında utanacaq.

– Qızım, bax, dəftərində onun səhvlərini düzəltmişəm. O da indi gərək bu səhvlərini görüb çox çalışsın. Mən də onunla ayrıca məşğul olacağam. Elə edəcəyəm ki, bir də «2» almasın. Di get, uzan yat.

Qız könülsüz-könülsüz yerinə qayıtdı:

– Ana, mənim məktəbə getməyimə altı ay on iki gün qalıb düzdür?

– Düzdü, qızım, yatginən.

– Ana, mən məktəbə gedəndə heç «2» almayacam.

– Əlbəttə, qızım, sən gərək həmişə «5» alasan.

– Bir də, ana, bir də... – qız duruxdu, ürək-ürək anasına tərəf boylandı – ana, bir şey desəm mənə gülməzsən ki?!

– Yox, qızım gülmərəm.

– De ata canı!

– Ata canı gülmərəm, qızım.

– Ana mən oxuyub sənə kimi müəllim olanda heç kəsə «2» verməyəcəm.

– Təki olsun, qızım, təki sənənin şagirdlərin yaxşı oxusunlar, sən də onlara «2» verməyəsən.

– Gecən xeyrə qalsın, anası!

– Yuxun şirin olsun, balası!

Sentyabr, 1965

ÖZGƏYƏ ƏRİŞTƏ KƏSƏN OĞLAN

İkinci sinifdə oxuyan oğlunun gündəliyində atası qeyri-adi bir yazıya rast gəldi. Gündəlikdə qəşəng xətlə yazılmışdı:

«Özü üçün umac ova bilmir, özgəyə əriştə kəsir».

Atanın dodaqları qaçdısa da özünü saxladı, çox ciddi və kinayə ilə oğlundan soruşdu:

– Hə, de görək bu gün nə «qəhrəmanlıq» göstərmisən. Gündəliyinə bu atalar sözünü müəllimin yazması heç də nahaq deyil.

Heydər çox o yan-bu yan elədisə bir şey çıxmadı. Atası onun danışmasını təkidlə tələb etdi. Heydər də axırda əlacsız qalıb qorxa-qorxa əhvalatı danışmağa başladı:

– Tapşırılan şeiri əzbərləməmişdim. Səhər dərsə gedəndə İftixara rast gəldim. O da öyrənməmişdi. İşimiz şuluqdu, nə edəcəyimizi bilmirdik. Məktəbə az qalmış birdən İftixar dedi:

– Gəl bu gün qabaqda oturaq. Müəllim əgər mənə çağırırsa arxam sənə tərəf dayanaram, sən də kitabı partanın altında tutub, ordan asta-asta deyərsən. Yox, əgər səni çağırırsa, onda mən pıçıldaram. İkimizin də işi düzələr. Hə, nə deyirsən, razısan?

– Razıyam.

Sinfə gəldik. Qabaqda oturan iki yoldaşımızla yerlərimizi dəyişdik. Müəllim gələncən İftixarla təzə yerimizdə oturub, hələm bir balaca məşq də elədik...

Müəllim də gəldi. Sinfə göz gəzdirəndə bizə baxdı. Çox baxdı. Ürəyimiz qopdu. Qorxduq ki, bax, indicə bizi öz yerimizə qaytaracaq. Ancaq qaytarmadı. Stulundan əyləşib hazır-qayıb elədi, sonra soruşmağa başladı. İftixarın adı ikinci çəkildi. O, cəld qalxıb sözləşdiyimiz yerdə arxası mənə tərəf durdu. Mən də kitabı partanın altında açıb gözlədim. İftixar şeirin adını özü dedi. Gerisini mən pıçıldamağa başladım. Düz yarıya qədər oxumuşdum ki, müəllimin səsini eşitdim:

– İftixar bəsdir, gerisini də Heydər desin.

Mən kitabı tələsik partanın gözünə qoyub özümü itirmiş halda ayağa durdum. İftixar yerinə qayıtmaq istəyəndə müəllim onu saxladı:

– Sən də dayan.

Əcəb işə düşdük. Ayaqlarım əsə-əsə gəlib İftixarın yanında durdum.

– Heydər, şeirin gerisini başla.

Bilirdim ki, başlayım. Daşdan səs çıxdı, məndən yox.

Müəllim üzünü İftixara tutdu:

– İftixar, bir də başdan de, bəlkə Heydər yadına düşə.

Ay dedi ha! Amma yox, şeirin adını dedi. Dalısı gəlmədi. Hardan da gələydi.

Kitab orda qalmışdı, mən burda.

Müəllim ikimizə də «2» verdi. Mənim gündəliyimə hələ bir üstəlik bu sözləri də yazdı, tapşırırdı ki, əzbərləyim.

– Yaxşı, bəs o sizinlə yerlərini dəyişən şagirdlərə müəllim bir söz demədi? – Heydər atası soruşdu.

– Dedi. Onları da danladı ki, niyə yerlərini dəyişməyə razılıq veriblər. Bizə görə o yazıqlara da söz gəldi.

– Yaxşı, atalar sözünü əzbərləmişən?

– Əzbərləmişəm.

– Bir de görək.

– Özü üçün umac ova bilmir, özgəyə əriştə kəsir.

11 sentyabr, 1965

YAĞIŞ YAĞIR

Günəşin ilıq şüaları otağın bir tərəfinə düşüb. Pəncərə pərdəsinin hərəkəti ilə hərdənbir titrəşən, gah irəli, gah geri qaçan bu şüalara dörd yaşlı Azər oynayır, atılıb-düşür, yerə-göyə sığmır.

Otağın o biri tərəfində stol arxasında Azərin atası oturub. Kitab oxuyur.

Birdən şüalar yox olur. Azərlə oynayan şüalar. Azər dörd bir yanına təəccüblə baxır, dodağı sallanır. Tez atasının yanına gəlir, astaca ətəyini dartır, gileyli-gileyli:

– Ata, ata, işıq qaçdı, - deyir.

Atasının fikri oxuduğu kitabda ola-ola:

– Nə?! Nə aşdı?! – deyə soruşur.

– Aşdı yox, ata, qaçdı, işıq qaçdı... Elə mehriban oynayırdıq ki... Bilmirəm nə oldu, - Azərin çiyinləri qalxıb-endi – qaçdı...

Ataya indi aydın olur ki, «qaçan» nədir. Odur ki, ayağa durub oğlunun əlindən tutur, pəncərənin qabağına gətirir, başa salmağa çalışır:

– Oğul, işıq qaçmayıb. O səni niyə qoyub qaçmalıydı ki... Özün deyirsən ki, mehriban-mehriban oynanırdınız. Elədir?

Azər ciddi?

– Bəli, - cavab verdi.

– Ay sağ ol. İndi qulaq ver gör sənə nə deyirəm. Bax, görürsən o buludları, günahkar o buludlardır. Onlar yavaş-yavaş gəlib günəş şüalarının qabağını kəsiblər. Sən də elə bilmisən şüalar qaçıb. Hə, oğul, görünür yağacaq. Yağmasa bu hava açılana oxşamır.

– Ata, qoy onda yağış tez yağsın, tez də qurtarsın, evimizə işıq gəlsin.

– Darıxma oğul, darıxma, hər şeyin vaxtı var...

Haçandan-haçana yağış yağmağa başladı. Başladı, ancaq qurtarmaq bilmədi. Payız yağışı idi, hara qurtaracaqdı.

Azərsə darıxır, yaman darıxır. Yağışın kəsməsini, işığın gəlməsini gözləyir.

Atası:

– Səbir elə oğul, səbir elə – deyir.

Yağış yağır, yağır, yağır.

Noyabr, 1966

KİŞİ KİMİ

– Ver bura, ver!

– Yox...

– Bax, elə eləmə gücnən alım a!..

– Ala bilməzsən, ala bilməzsən.

– Alanda kişi kimi söz vermədin ki, haçan istəsəm qaytaracaqsan?!

– Kişi kimi söz vermədim.

– Kişi kimi verdin.

– Yox.

– Ə, sənə demirəm verginən... – Söhbəti uzatmağa daha hövsələn çatmayan yeddi yaşlı Orxan özündən iki yaş yarım kiçik olan Elşadın üstünə cumdu.

Qardaşının hücumunu gözləyən Elşad ovcunda tutduğu balaca əsgər oyuncağı bir az da bərk sıxdı, yumruqları ilə özünü müdafiə etməyə çalışdı. Ancaq axıracan gücü çatmadı. Orxan onu yerə yıxdı, sinəsinə çöküb sağ yumruğunu açmaq istəyəndə Elşadın qulaq batıran zil səsi otağı başına götürdü. Bu, evdəkiləri haraya çağırmaq üçün sınaqdan çıxmış bir işarə idi.

Baş-başa olan hər iki otağın qapıları açıq olduğundan o biri otaqda oğullarının söhbətini dinləyən Rizvan özünü saxlaya bilməyib, ucadan səsləndi:

– Bu saat ikiniz də buraya, tez-tez...

Orxan hirslə Elşadı buraxıb ayağa sıçradı, dolmuş halda, qorxa-qorxa atasının hüzuruna yeridi:

– Bəs Elşad ağa niyə gəlmir?

Orxan çiyinlərini çəkdi:

– Mən bilmirəm.

Elşadın səsi eşidildi:

– Gəlirəm, atası, bu saat.

Yellənə-yellənə gəldi. Orxandan azacıq aralı durub girdə qara gözlərini ərköyünlüklə atasına zillədi.

Onun sağ əlinin barmaqları hələ də düyümlü idi. Aşkardı ki, qardaşından aldığı oyuncağı hələm-hələm vermək fikrində deyil.

– Bu nə boğuşmadır yenə salmısınız, hə?! – Rizvanın səsi uşaqların qulaqlarında cingildədi.

Birinci Orxan dilləndi:

– Ata, bilirsən...

– Bilirəm, - Rizvan onun sözünü kəsdi, - söhbətinizi eşidirdim. – Üzünü Elşada tutdu. – Bu nədir, yenə cığallığa başlamısan.

Elşad çəkinə-çəkinə olsa da etirazını bildirdi:

– Yox...

– Necə yox ki, kişi kimi söz vermişən...

– Mən kişi kimi söz verməmişəm.

– Bəs necə söz vermişən? – Rizvan onu öz sözü ilə tutmaq istədi.

– Elə-belə söz vermişəm.

Rizvan gülməkdən özünü güclə saxladı.

Orxan yenə and-aman elədi. Atası onu sakitləşdirib Elşada dedi:

– Bax, indi mənə kişi kimi de görüm oyuncağı alanda necə söz vermişdin?

Elşad əvvəlcə qımışdı, sonra qızardı, ancaq dinmədi. Atası onun işıqlı, oynaq gözlərindən aydınca oxudu: «Kişi kimi!»

– Aydındır... Hər şey aydındır... – Rizvan ona lap yaxınlaşdı. – Elşad, adam verdiyi sözü heç vaxt unutmaz. Kişi kimi söz vermişən, kişi kimi də üstündə dur. Yoxsa bundan sonra sözünə bir də heç kəs inanmaz. Zəhmət çək oyuncağı kimdən almısan ona da qaytar.

Yamanca qanı qaralmış Elşad fisıldaya-fisıldaya ovcundakı oyuncağı acıqla Orxanın ayaqları altına atdı.

Orxan tez əyilib götürmək istədikdə atası qoymadı:

– Götürmə! Elşad, qardaşın oyuncağı sənə necə veribsə sən də ona eləcə qaytar.

Elşad yavaş-yavaş əyilib oyuncağı götürdü, ilk dəfə görürmüş kimi o üzünə-bu üzünə baxdı, qardaşına uzadanda Rizvan dedi:

– Bax, indi bu oldu kişi kimi.

13 noyabr, 1967

«BİRİ VARMIŞ, BİRİ YOXMUŞ...»

Nəvə yetim qalmışdı. Ayyarımlığında anadan, altı yaşında atadan. Nənə onu qısılmağa qoymurdu. Darıxmağa qoymurdu.

Nənənin sinəsi maraqlı nağıllar, həzin laylalar, ürəyəyatan bayatılarla dolu idi. Atalar sözü, məsəllər dilindən düşmürdü. O, hər axşam qaragözlü, irigözlü, məsubaxışlı sevimli nəvəsini yanında oturdur, bildiklərindən şirin-şirin ona danışdı.

Nəvənin gözəl yaddaşı vardı. Nənəsi bir nağılı ikinci dəfə danışanda o dəqiqə onu dayandırırdı:

– Bunu yox, nənə! Bunu danışmısan. Təzəsini danış. Təzəsini...

Nəvə çox dərrakəli, fərasətli idi. Nənəsinə sualı sual dalınca verir, hamısına da ətraflı cavab istəyirdi... Nənə də cavab verirdi.

Nəvəsinin təzə-təzə sözlər eşitməyə, yeni bir şey öyrənməyə can atması nənənin də ürəyini açır, onu fərəhləndirirdi. Hərdən öz-özünə deyirdi: «Bu uşaqdan bir şey çıxacaq... Sən özün yetimin köməyinə çatginən, ilahi!»

Nəvə yatanda nənənin ürəyində arzular baş qaldırır, anasız qalmış körpəyə, qızının əziz yadigarına layla deyirdi:

Oxşasın dilim səni,

Böyütsün elim səni.

Meydanda at oynadan

Bir igid görüm səni.

Günlərin bir günündə nənə nəvəsinə belə bir nağıl da danışdı: «Biri varmış, biri yoxmuş, bir keçi varmış. Bu keçinin gözünün ağı-qarası üç balası varmış. Bu çəpişlərin birinin adı Şəngülüm, birinin adı Şüngülüm, birinin də adı Məngülüm imiş...»

Nənə danışır, nəvə həyəcanlanır, həyəcanlanır... Sonra iri qara gözlərində sevinc parlayır. Axı keçi qurddan intiqamını almışdır.

O axşam çəpişlər uzun zaman nəvənin gözü qabağından getmədi. Ana keçinin qayğıkeşliyi, balaları üçün özünü oda-közə vurması xəyalından çəkilmədi...

İllər keçdi, nəvə böyüdü. Nəvə şair oldu. Xalqımızın sevimli şairi!

Nənə çoxdan dünyaya göz yummuşdu. Ancaq şair onun unutmurdu, unuda bilmirdi.

Bir axşam şair xəyalən yenə öz uşaqlıq illərinə qayıtdı, nənəsini xatırladı. Onun nağıllarını, zümrümə etdiyi laylalarını xatırladı. Nənəsinin ahəngdar səsi qulaqlarında cingildədi: «Biri varmış, biri yoxmuş...»

Şair düşündü, düşündü... Düşüncələr onu öz uşaqlıq həyəcanlarını, ana keçinin acgöz qurda qələbəsindən doğan sevincini balaca dostları ilə bölüşdürmək qərarına gətirib çıxartdı. Yazı masısının arxasına keçdi, qələmi götürüb əvvəlcə əsərin adını yazdı: «Şəngül, Şüngül, Məngül». Sonra misralar dağ çayı kimi axdı, axdı:

Biri varmış, biri yoxmuş,
Məzlumların dərdi çoxmuş.
Saqqallı bir keçi varmış,
Gəzdiyi yer qayalarmış.

Bəli, uzun zamandan bəri xalqımızın qəlbində yaşayan gözəl nağıl ilk dəfə şeir dili ilə danışdı. Onu gözəl sənətkar Mikayıl Müşfiq danışdırdı. Bu, onun öz balaca oxucularına böyük hədiyyəsi oldu. Uşaqların ən sevimli kitablarından oldu...

Şairə elə gəldi ki, nənəsi Qızqayıt ölməmişdir, o yenə də nağıl danışır, ancaq indi təkcə ona – nənəsinə yox, bütün nəvələrə, bütün uşaqlara danışdırdı: «Biri varımış, biri yoxumuş...»

1968

SİMİC

Bilalın iki qızı, bir oğlu var. Böyük qızı Sevinc ikinci sinfə keçib. İki bacının bir qardaşı – Surxay beş yaşındadır. Kiçik bacı Təranənin də iki yaşı təzəcə tamam olub.

Uşaqlarıynan məşğul olmağa Bilal, ancaq istirahət günlərində vaxt tapır. Surxayın əzbər dediyi şeirləri dinləyir. Təranənin başını tumarlayır, məktəbli Sevincə isə ciddi söhbətlər etməyi xoşlayır.

Növbəti istirahət günündə Bilal nə düşündü, nə düşünmədi, oğlunun hesabdan biliyini yoxlamaq fikrinə düşdü:

– Sənin beş alman var, Surxay, ikisini Sevincə, birini Təranəyə versən sənə neçəsi qalar?

Surxay heç fikirləşmədən, ərköyün-ərköyün:

– Beş, - dedi.

Gözləmədiyi cavabdan ata bir az pərt oldu. Nə üçünsə ona elə gəlirdi ki, Surxay hesabı gərək yaxşı bilsin.

Başa salmağa çalışdı:

– Oğul, bir yaxşı-yaxşı fikirləş, sonra cavab ver. Axı sən düz demədin. Beş qalmaz.

– Qalar.

– Necə yəni qalar?! – Bilal daha hirsini uda bilmədi. Ədə, beş alman var, ikisini götürüb verirsən Sevincə, birini Təranayə, sənə neçəsi qalır?

– Beş.

– Sən nə danışırısan?! Korafəhimin biri, korafəhim!

Bilal özündən çıxmışdı, elə bil qarşısındakı həmişə şeir deyərəkən bağına basmaq istədiyi Surxay deyil, əziz bir şeyi salıb sındırmış acgöz pişikdi.

Ərinin acıqlandığını görən ana yaxına gəlib söhbətə qarışdı:

– O, korafəhim deyil, Bilal. Amma...

– Nə amma... Kor-kor gör-gör də... Daha bunun əmması yoxdur ki...

– Var, Bilal, var... Bircə səbir elə, - deyərək üzünü oğluna çevirdi. – Balası, Sevincin beş alması var, ikisini sənə, birini Təranəyə versə, onda neçəsi qalar?

– İkisi.

Bilalın təəccübündən gözləri böyüdü:

– Heç nə başa düşmürəm, mənim dediyim misalnan bunun nə fərqi varmış ki...

– O fərqi var ki, surxayı öldür, özündə olan bir şeyi bacılarına verməz. Ancaq bacılarında nə görsə istəyir. İndi belə uşağa sən nə deyərsən? Korafəhim, ya...

– Simic deyərəm, - Bilal narazılıqla başını buladı. – Simic!

İyul, 1968

BALACA ADAM

Ceyhun nağılı çox sevir. Şəkili kitabları da. Özü hələ kitab oxuya bilməsə də böyüklər köməyinə çatır. Ən çox da anası və üçüncü sinifdə oxuyan bacısı. Təkdənbir atası da bu işə qoşulur. Ancaq təkdənbir. Axı o, Neft daşlarında işləyir. On gün orada, beş gün evdə olur.

Bu gün Ceyhunun kefi kök idi. Atası Neft daşlarından təzəcə gəlmişdi. Gələrkən yolda ona şəkili kitablar alıb gətirmişdi.

Atası çörəyini yeyib qurtaranacan Ceyhun kitabları varaqalayıb şəkillərinə baxdı. Sonra əlində Abdulla Şaiqin «Tıq-tıq xanım» kitabı atasının yanını kəsdirdi:

– Ata, ata, bu kitabı oxuyarsan?

– Oxuyaram, oğul. Ancaq qoy bir stəkan çay içim, sonra, yaxşı?

– Yaxşı. Atası, heç bilirsən nə olacam?!

– Yox.

Ceyhun özündən razı halda:

– Dəmirçi! – dedi

Atası başa düşdü ki, bu hardan gəlir. Axı keçən dəfə gələndə o, Mikayıl Müşfiqin «Şəngül, Şüngül, Məngül» kitabını alıb gətirmişdi. Nağılların, kitabların, multfilmlərin, sirk tamaşalarının təsirilə tez-tez sənət dəyişmək son vaxtlar Ceyhunda adət şəklinə düşmüşdü. İndiyəcən o, tankçı, çoban, təyyarəçi, gülməli adam (Ceyhun sirk tamaşalarındakı klonu belə adlandırır), sürücü olmuşdu. İndi də dəmirçi olmaq istəyirdi. Atası bunun nə ilə əlaqədar olduğunu bilsə də yenə soruşdu:

– Niyə dəmirçi olmaq istəyirsən, oğul?

– Ona görə ki, keçinin buynuzlarını yaxşıyaxşı itiləyəyəm. O da canavarın qarnını yırtar, ondan intiqam alar. Atası, düzdü, dəmirçi yaxşıdır?

– Pis sənət yoxdur, oğul.

– Mən dəmirçi olacam. Qurtardı getdi.

Atası bir istədi desin: «Bəs on gün bundan qabaq sürücü olmaq istəyən sən deyildin, ay Ceyhun?!» Ancaq demədi. Ona belə cavab verdi:

– Nə olursan ol, oğul, tək adam olub bir yana çıxasan, adam.

Ceyhunun iri, qara gözlərində təəccüb göründü:

– Bəyəm, mən indi adam deyiləm?!.

Atası beş yaşında uşaqla dərinə getmək istəmədi:

– Yox, adamsan, oğul, adamsan. Ancaq indi balaca adamsan, böyüyəndə isə böyük adam olacaqsan.

11 may, 1970

BƏHRAM

O, anadan olanda babası təzəcə vəfat eləmişdi. Atasının ürəyincə ona babasının adını qoymuşdular.

Ancaq evdə heç kim onu bu adı ilə çağırırdı. Çağırmağa ürək eləmirdi. Nənəsi də, atası da, anası da.

Körpəni hərəsi bir cür əzizləyirdi.

Nənə onu dizi üstə oturdub əlini başına çəkəndə:

– Əvəz bala! – deyirdi.

Ata onu götürüb başı üstünə qaldıranda:

– Ataşım, qardaşım! – söyləyirdi.

Ana onu qoynuna alıb süd verəndə:

– Balacığım, dovşancığım! – pıçıldaırdı.

Uşaq bu sözləri eşidə-eşidə böyüyürdü. İki yaş yarımına çatanda nənəsinə dedi:

– Nənə, mən dovşanam, dovşan.

Evdə hamı başa düşdü ki, onun «Dovşan» sözündən daha çox xoşu gəlir.

O gündən «Əvəz bala», «Ataşım, qardaşım», «Balacığım, dovşancığım» sözləri təkcə «Dovşan» kəlməsi ilə əvəz olundu. Evdə onu belə çağırırdılar:

– Dovşan.

Bu söz qonşular arasına da, həyətdə də yayıldı.

Vaxt gəldi, o, bağçaya gedəsi oldu...

Tərbiyəçi məşğələ zamanı eşitdi ki, uşaqlardan biri yanında oturan qaraşın oğlanı «Dovşan» deyə çağırır. Onlara yaxınlaşdı. Qaraşın oğlandan soruşdu:

– Oğlum, sənın adın nədir?

– Dovşan.

Uşaqlar gülüşdü. Tərbiyəçinin də dodaqları qaçdı. Özünü gülməkdən güclə saxladı. Qaraşın oğlana dedi:

– Yox, oğlum, sənin adın Dovşan deyil. – Sonra o, üzünü uşaqlara tutdu. – Bu oğlanın çox qəşəng adı var: Bəhram. Bundan sonra ona «Dovşan» deməyin. Kim desə küncə qoyacağam.

Bəhram yolda nənəsinə təzə xəbər verirmiş kimi dedi:

– Nənə, bağçada mənə təzə ad qoydular: Bəhram.

Nənə barmağını dişlədi. Bəhram əlavə etdi:

– Müəllim dedi ki, kim mənə Dovşan desə onu küncə qoyacaq. Nənə, düzdür müəllim mənə yaxşı ad qoyub?

– Düzdür, bala, düzdür. Bəhram yaxşı addır.

– Nənə, sən də mənə Bəhram de, yaxşı?!

– Yaxşı, oğul, deyərəm.

– Atam da desin, anam da desin.

– Onlar da deyərlər quzum, deyərlər.

İndi Bəhrama ya evdə, ya da qonşular arasında biri çaşıb «Dovşan» deyəndə acıqı gəlir, o saat dodaqları sallanır, qorxudurmuş kimi deyir:

– Bax, müəllimə deyərəm a!.. Gəlib səni küncə qoyar!..

24 mart, 1971

QAYIŞ

Adama cəza verəndə də analar verəydilər. Uzaqbaşı küncə qoyacaqlar: on beş dəqiqə, yarım saat, bir saat. Yoxsa atalar kimi... Bir balaca ayağını düz qoymadın tez qayışa əl atırlar.

Ataların bircə bu qayışı olmaya. Sizi bilmirəm, mən üç-dörd dəfə qayışın ağrısını dadmışam. Yaman olur qayış ağrısı. Elə göynədir, elə göynədir ki...

Bunlar çoxdan olub. Məktəbə getməyən vaxtlarımda. İndi üçüncü sinifdə oxuyuram. Evə tez-tez «5» gətirirəm. Atamın yaman xoşu gəlir. «5» görəndə əlini kürəyimə vurur, «mənim ağıllı oğlum» deyir.

Amma atamın qayışı evimizdə yenə öz işini görür. Bu qayışı indi işə saldıran qardaşım Bəşirdir. Bəşir qərribə uşaqdır. İstəyirəm onun haqqında sizə bir az danışım.

Bəşir məndən beş yaş balacadır. Ancaq hərdən özünü elə aparır ki, guya mənimlə bir yaşdadır. Atam, anam məni əzizləyəndə tez özünü çatdırır ki, mən də varam, mən də.

Bəşir bir gün həyətə düşəndə neçə cür söyüş öyrənir. Bunları evdə təkrar eləyəndə cəza alır. Anam eşidəndə küncə qoyur, atam eşidəndə qayışı işə düşür. Belə vaxtlarla tez-tez məni ona nümunə göstərirlər:

– Bir bax, qardaşın Mirağaya, heç gör söyüş söyür.

İstəyirəm deyəm ki, Bəşir boyda olanda mən də söyürdüm. Elə indi də birisi məni söyəndə mən də onu söyürəm. Bunsuz olmur. Ancaq deyə bilmirəm. Atamın qayışı gəlib durur gözümün qabağında.

Bir dəfə anam Bəşirə cəza verib küncə qoymuşdu. Onda Bəşir üç yaş dörd aylığında idi. Yadımda yaxşı qalıb. Bəşir hələ cəza vaxtı qurtarmamış anamdan su istəyir. Anam da su vermir. Acıqla ona:

– Bəşir, sənin hələ bir dilin də var mənimlə danışmağa?! – deyir.

Bəşir də yazıq-yazıq:

– Var, anası, var! – deyib dilini çıxarır, ona göstərir.

Bəşirin sözlərinə atam ürəkdən qəhqəhə çəkib gülür və anamdan xahiş eləyir ki, onun xatirinə Bəşiri bağışlasın. Anam da bağışlayır...

Bir gün Bəşir – onda dörd yaş üç aylığında idi – radioqəbuledici qoyulmuş tumboçkanın qapısını açır, qapının üstündə oturub özü üçün yellənməyə başlayır. Bəşirin ağırlığından tumboçka əyilir, radioqəbuledici gurumbultu ilə yerə düşür. Bəşir qorxusundan qışqırır. Yaxşıdır, özü radioqəbuledicinin altında qalmayıb. Ancaq bir bala ayağı cızılıb. Bu zaman mən məktəbdə olmuşam. Evə gələndə gördüm Bəşir öz «küncündə» dayanıb. Səbəbini soruşanda anam mənə əhvalatı danışdı.

Atam bunun üstündə Bəşiri iki dəfə qayısa qona elədi. Bir dəfə əhvalatı eşidəndə, bir dəfə də radioqəbuledicini çyninə alıb təmirdən gətirəndə. O, radioqəbuledicini tumboçkanın üstünə qoyub üz-gözüünün tərini sildi, sonra Bəşiri yanına çağırdı:

– Sənin ucbatından bu yekəlikdə şeyi beşinci mərtəbədən düşürüb çıxarmışam. Artıq zəhmətə salmışan məni. Utanmırsan?! – deyib qayışını əlinə aldı.

Bəşir qorxsa da səsini çıxarmadı. Günahının ağır olduğunu özü də daşa düşürdü. Qayış işə düşdü. Hiss elədim ki, atam birinci dəfədə olduğu kimi vurmadı. Görünür, Bəşirin büzüşüb qalması və səsini çıxarmaması atamın ürəyini yumşaltmışdı.

Radioqəbuledici əhvalatından iki ay keçmişdi. Sahil bağına gəzməyə getmişdik: atam, anam, Bəşir və mən. Gəzə-gəzə gəlib «Bahar» yaya kino-teatrının olduğu yerə çıxdıq. Sahil bağında bura bizim ən çox xoşumuza gələn yerdir. Yay kino-teatrının qabağında balaca hovuz var. Hovuzun ortasında göbələk şəkilli balaca fontan. Hovuzun yan-yörəsi həmişə uşaqla dolu olur.

Biz buraya gələn kimi atam, anam bir tərəfə çəkilib skamyada otururlar. Bəşirlə mən isə tez özümüzü hovuzun yanına veririk. Onun ətrafında oynayırıq. Bir

də görürsən bir uşaq hovuzda qayıq buraxdı, hamı tamaşasına yığıldı. Bir başqasının sarı suya düşdü, onu tutmaq üçün hamı əl-ayağa düşdü. Xülasə, hovuzun yön-yörəsi həmişə maraqlı olur.

Hovuz hərdən ata-anaları narahat da eləyir. Bir də görürsən Bəşir boyda ya ondan balaca bir uşaq əyilib su ilə oynadığı vaxt gurumbultu ilə hovuzda düşür. Hovuz da yaman dərinlik a!.. Uşağı vaxtında çıxarmasalar o saat boğular.

Bir dəfə, onda üç yaşım olardı, hovuzda mən də baş vurmuşam. Atam suda batıb-çıxdığımı görər-görməz şalvarlı özünü dalınca suya atmış, mənə xilas eləmişdir.

Bu əhvalatı atam, anam indiyəcən o qədər danışblar ki. Mənimsə bu batmaq əhvalatından heç xoşum gəlmir. Ancaq neyləyim, böyüklər danışanda kiçiklərdən icazə almırlar.

Biz indi də gəlib boş bir skamyada əyləşdik. Mən maraqlı kitab gətirmişdim. Oturan kimi oxumağa başladım. Bəşir hovuzun yanına qaçdı. Bir azdan yanımızda yaşlı bir kişi arvadı ilə gəlib oturdu. Kişi oturmamışdan əvvəl atamla salamlaşdı.

Bəşir su ilə oynayırdı. Anam ona acıqlandı:

– Bəşir, əlini sudan çək, hovuzda düşərsən.

Bəşir əlini çəkdi hovuzdan bir-iki addım geri çəkildi.

Atam fikirli-fikirli mənə baxdı. Mənə elə gəldi ki, vaxtı ilə mənə hovuzdan çıxardığı səhnəni xatırladı.

Başımı kitaba əydim. Anamın səsi yenə qulaqlarımda cingildədi:

– Bəşir, əlini sudan çək!

Mən atama baxdım. Gördüm o da mənə baxır. Qorxdum ki, indi yəqin deyəcək: «Sənin dalınca suya atıldığım kimi, deyəsən, Bəşirin dalınca da suya atılmalı olacağam!» Ancaq demədi. Demədiyi üçün ondan razı qaldım.

Kitab oxumaq həvəsim daha qaçdı. Fikrim Bəşirin yanına uçdu. Bəşir əlini üçüncü dəfə suya salanda atamın səsi ətrafa yayıldı:

– Bəşir!

Bəşir tez əlini sudan çəkib atama sarı çevrildi. Atam hirsələnmişdi. Onu çağırırdı:

– Bu saat bura gəl!

Bəşir gəldi. Atamın qarşısında dayandı. Atam dedi:

– Əlini suya salma, qayıışı açaram sənün üçün a!..

– Açarsan şalvarın düşər, hamı sənə gülər.

Bəşirin bu gözlənilməz sözünə yaşlı kişini gülmək tutdu. Atam da ona qoşuldu. Yaşlı kişi Bəşirə dedi:

– Bala, sən nə hazırcavab oğlansan, hə?! – Üzünü atama tutdu: - Xoşuma gəldi hazırcavablığı. – Sonra üzünü yenə Bəşirə çevirdi: - Cavabın xoşuma gəldi. Ancaq ata-ananın da gərək sözünə baxasan. Onda qiyamət oğlan olarsan.

Yaşlı kişi Bəşirin adını soruşdu. Atam dedi. Sonra mənim adıma dedi. Haqqımızda danışmağa başlayanda Bəşirlə «gizlənpaç» oynamağa getdik.

O gündən indi xeyli keçib. Nə sirsə bilmirəm, atamın qayıışı bu müddət əzrində bir dəfə də işə düşməyib. Buna Bəşirin hazırcavablığı səbəb olub, ya nə? Bilmirəm. Atamdan soruşmağa da ürək eləmirəm. Qorxuram yadına salam. Elə yadından çıxsa yaxşıdır.

23 iyul, 1971

SÜBH ÇAĞI

Baba birinci dəfə idi nəvəsini görürdü. Nəvəsinə baxırdı oğlunun uşaqlığı gözünün qabağına gəlirdi. Həmin çatma qara qaşlar, qara gözlər. Qara gözlərin ağı süd kimi ağappaq, qarası kömür kimi qapqara.

Oğlu bu yaşda olanda sevincək əlindən tutub məktəbə aparmışdı. Ancaq oğlu bir az ətli-qanlı idi. Nəvəsi gözünə arıq göründü. Oğluna gileylənir kimi soruşdu:

– Bu uşaq niyə belə arıqdır? Çörək-zad vermirsiz buna?

– Niyə vermirik, ay dədə. Yemir. İştahı olmur.

– Burda olar. Yaxşı eləyib gətirmisən nəvəmi. Məktəbə gedənəcən burda qalar. Bir az ətə-qana gələr. Sühb çağı ki, onunla yuxudan durub bağ-bağatı, çöl-çəmənə gəzib dolandıq ha, iştahı öz-özünə açılacaq.

– Sühb çağı nədi, ay dədə, sən onu heç saat doqquzda oyada bilməzsən.

– Bax, bu olmadı, oğul. Uşağı korlamısan. Adam ki, tezdən durmadı, heç nə. Ancaq qorxusu yoxdur. Hələ körpədir mənim Rəşidim, hələ ömrünün sübh çağındadır mənim nəvəm. Biz elə sübh çağında da onu oyadırıq. Bəs necə?! Kənd yerində yuxuya qalmaq olmaz, adama gülürlər.

– Dədə, onu da deyim ki, nəvən yaman sualbazdır a? Gördükləri barəsində o qədər soruşacaq ki?.. Qorxuram bu xasiyyətiynən səni bezikdirə.

– Qorxma. Məni özün kimi kəmhövsələ bilmə. Sən özün uşaqılıqda az soruşmusan? Soruşar cavabın alar. Qorxma. Məktəb vaxtı çatanda da özüm götürüb Bakıya gətirərəm.

– Baba, baba, gör nə balaca yoldur!

– Bala can, buna cığır deyirlər, cığır.

Baba nəvəsinin baxışlarında sual gördü. Düşündü ki, yəqin oğlunun bir neçə gün əvvəl «nəvən yaman süalbazdır a!» sözlərini təsiri ilə Rəşid sorğu-sualdan çəkinir. Cavab verdi:

– Cığır yola tez çatmaq üçündür, bala! Siftə kimsə buradan getmiş, kəsə yol salmışdır. Dalısınca başqaları gedib-gəlməyə başlamışlar.

– «Kəsə» nədir, baba?

Qəfil ağzından çıxan sual üçün uşaq qorxdı ki, indicə babası hirslənəcək, atamı kimi «işə düşmədik!» deyəcək. Ancaq baba hirslənmədi. «İşə düşmədik!» də demədi. Cavab verdi:

– Kəsə, yəni birbaşa... Dayan, dayan, səni necə başa salım. Hə, bura bax, bir var sən elə bu yol ilə o təpənin ətrafını dolanıb gedəsən. Bu, bir az uzun olar. Bir

də var elə buradan özünə cığır açasan, təpənin bu üzündən o üzünə adlayasan. Bax, bu olar kəsə yol. Başa düşdün, bala?!

– Bəli, baba.

– Meşə, dağ-daş, çöl-çəmən cığırsız olmaz, balacan. Harda cığır gördün, bil ki, gediş-gəliş var. Gediş-gəliş varsa demək həyat var.

Onlar təpənin dövrəsinə dolanmış yolla gəlib gözəl bir meşəyə çıxdılar.

– Baba, gör nə sakitlikdir eee?!

– Meşə də insan kimi nəfəs alır, dincəlir, bala. Bir azdan o yuxudan oyanacaq, hər şey dilə gələcək, oxuyacaqdır.

Meşəni keçib ətrafa səs sala-sala, köpüklənə-köpüklənə, gurultuyla axan çaya çatdılar.

– Necə də iti axır, baba?

– Bağ çayıdır, bala, gərək elə belə də axsın. Onda dağların gücü var.

Çay ensizdi. Üstündən körpü yerinə budaqları qırılmış qarağac salınmışdı. Qarağacın üstü ilə çayın o biri sahilinə keçdilər. Bura tala idi.

– Baba, babacan, damcıya bax, damcıya! Şüşə kimi necə də parıldayır?!

– Şehdir o, balacan. Sübhdən ki çöl-çəmənə, meşəyə, kol-kosa beləcə baxırsan, hər şeyi şəh içində yuyunan görürsən. Günəşin intizarını çəkirlər. Günəş çıxan kimi qurunmağa başlayacaqlar. Sübhün şəffaf şehi, səhərin xəfif mehi babanın da, nəvənin də ürəyini açır, ruhunu oxşayır. Onlar danışa-danışa, gözəl, ürəkəçən mənzərələri süzə-süzə gedirlər.

Nə baba yoruldu deyir, nə nəvə. Nəvə birinci dəfə gördüklərinə heyran olur, baba ömrü boyu gördüklərindən ağızdolusu, ləzzətlə danışır.

«Sualbaz»ın sualları qurtarmaq bilmir, cavabı hazır babanın sinəsi boşalmaq.

O, gözünü açanda babası hələ yatırdı. Görünür, dünənki qatar onu çox yormuşdu.

Cəld ayağa durdu. Bir ayda o,, necə də qaralmış və kökəlmişdi...

Rəşid, babası oyanmasın deyə pəncəsi üstə yerişərək o biri otağa keçdi. Anası da, atası da yatırdılar. Səssizcə mətbəxə keçdi. Kranı açıb əl-üzünü yudu...

Suyun səsinə anası oyandı. Saata baxdı. Yeddiyə beş dəqiqə işləmişdi. Tez ayağa durdu. Axı bu gün oğlu məktəbə getməliydi. Onu oyatmaq üçün o biri otağa keçdi. Rəşid yerində yoxdu. Baba şirin-şirin yatırdı.

Ana mətbəxə gəldi. Rəşid-əl-üzünü silirdi. Anası gülə-gülə dedi:

– Səndən nə əcəb, ay bala?!

– Öyrəşmişəm, ana, baba öyrədib.

Ana-balanın şirin danışığına ata da, baba da oyandılar.

Süfrəyə yığışanda gəlin qayınatasına dedi:

– Gözümün qabağında dağ kimi durmuşdu ki, Rəşid məktəbə gedəndə onu yuxudan necə oyadacağam. Bu gün özü hamımızı qabaqlayıb.

Baba xəfifcə qımışıb oğluna baxdı. Oğlu gülümsədi:

– Sənin yanında yuxuya qalmaq olar, ay dədə?!

Baba çayını içə-içə dedi:

– Birinci gün nəvəmi gərək məktəbə özüm aparam. Atasını da mən aparmışam. Nə bilim, deyirlər, guya əlim yüngüldür.

Bu fikri hamı bəyəndi. Səkkizə on dəqiqə işləmiş baba ilə nəvə evdən çıxdılar...

Məktəbin qabağında şagirdlər sinif-sinif sıraya düzülmüşdülər. Yanlarında da sinif rəhbərləri. Lap başda birincilər dayanmışdılar. Rəşid I «b» sinfinə düşmüşdü. İkinci cərgədə birinci durmuşdu.

Dərs ilini başlanmasına həsr edilmiş yığıncağı açmazdan əvvəl direktor atanalar dayanan tərəfə nəzər salıb dərs hissə müdirinə nəsə dedi. O da başı ilə razı olduğunu bildirib Rəşidin sinif müəllimini çağırdı. Bu, gənc bir müəllimdi. Dərs hissə müdiri direktorun və özünün fikrini ona dedi. O da düz Rəşidin babasının yanına gəldi:

– Direktor da, dərş hissə müdiri də belə məsləhət görürlər ki, yığıncaqda six çıxış edəsiniz, şagirdləri, müəllimləri, ata-anaları təbrik edəsiniz.

Baba etiraz elədi:

– YOx, qızım nə danışırsız? Cavan ata-analar var, qoy onlar danışsınlar, - deyib yan-yörəsində durmuş gənc valideynləri göstərdi.

Rəşidin müəllimi dediyinin üstündə durdu, gənc ata-analar da ona tərəfdar oldular. Baba razılıq verdi...

Baba həyəcan keçirirdi. Nə danışacaqdı? Nədən başlayacaqdı? «Bu qədər adamın qabağına çıxırsan, gərək ağıllı bir söz deyəsən... İndi mən onlara nə deyim?!»

Baba belə fikirləşərkən direktor onun, hamıdan yaşlı valideynin adını çəkdi. Baba irəli yeridi, gəlib direktorun yanında durdu, üzünü ona zilləmiş şagirdlərə, müəllimlərə, ata-analara tutdu, nəzərləri ilə Rəşidini axtardı, bir anlığa baba-nəvə üz-üzə dayandılar. Baba nəvənin baxışlarında elə bil oxudu: «Danış, baba, danış, həmişə mənə danışdıqlarından danış. Hamının xoşu gələcək. Gələcək, baba!»

Baxışları nəvəsinin baxışlarına zillənmiş halda baba sözə başladı:

– Burda görürəm, çox adam var. Çoxlu da ata, ana var. Bir belə adamın içində mənə söz veriblər. Şəksiz qoca olduğum üçün. Direktor demişkən, hamıdan yaşlı olduğum üçün. Bu hörmətin əvəzində mən də istəyirəm elə qocayana bir neçə kəlmə söz deyəm.

Bu gün məktəblər öz qapılarını uşaqlarımızın üzünə açıblar. Görürsüz, hamı şadyanalıq, sevinc içindədir. Ancaq deyə billəm məktəbə siftə ayaq açanların sevinci lap çoxdur. Odur iki cərgə lap başda durublar. Onların içində mənim nəvəm də var. Onlar ömürlərinin sübh çağındadır hələ. Onlar üstü şəhli, tazə-tər otlar, çiçəklər timsalındadır hələ. Belə tazə-tər otların da, çiçəklərin də, bilirsiz, günə, qızıl şüalara ehtiyacı olur. Bax, bu balaların da elm, bilik şüalarına ehtiyacları var. Bunu da onlara siz verəcəksiz, müəllimlər! Məktəb verəcək. Məktəb onları həyata hazırlayacaq.

Arzum nədir mənim? Rəşidim və onun həmyaşları məktəbi üzuağ qurtarsınlar. Həyata atılarda tapdanmış yolla getməsinlər. Özlərinin cığırı olsun.

Sürətləri dağ çaylarının sürətinə oxşasın. Çaylar güclərini dağlardan alır, onlar eldən alsınlar. Elə arxalanan oğulun hələm-hələm dizi bükülməz...

İlk zəng çalındı. Şagirdlər dalğalandılar. Sınıf-sınıf içəri keçdilər. Valideynlər üzlərində fərəh əl eləyə-eləyə qaldılar.

Avqust, 1971

BALAMİRZƏNİN NƏVƏLƏRİ

Balamirzənin üç nəvəsi var. Üçü də qızıdır. Üçünün də adını Balamirzə özü qoyub: Rəna, Nigar, Lalə.

İri, qaragözlü böyük bacı Rənanın doqquz yaşı var. Üçüncü sinfə keçib. Rəna deyib-gülən, zarafatçı qızıdır. Məzəli, gülməli söz-söhbətilə babasının ürəyini açır, onu darıxmağa qoymur. Babası da onu «məzəli nəvə»si hesab edir.

Qonurgözlü, itibaxışlı ortancıl bacı Nigar yeddi yaşındadır. Bu il məktəbə gedəcək. Nigar bir az qaraqabaq, azdanışandır, elə həmişə istədiyi də budur ki, ona nağıl, maraqlı əhvalatlar danışsınlar, o da oturub əli çənəsində heyran-heyran dinləsin. Balamirzə Nigara «dinləyici nəvəm» deyir.

Qaragözlü, şirindilli kiçik bacı Lalə beş yaşın içindədir. Lalənin bir az dəcəlliyi, bir az ərköynlüyü, bir az da küsməyi var. Oynamağına söz ola bilməz. Oyun havalarımızdan «Tərəkəmə»ni, «Uzundərə»ni elə oynayır ki, babasının sevincindən gözləri yaşayır. Onu yarızarafat, yarıciddi «rəqqasə nəvəm» adlandırır.

Balamirzə mətbəə işçisidir. Yaşı altmışı keçsə də təqaüdə çıxmır, «nə qədər canımda su var işləyəcəyəm» deyir. İşləyir də. Özü deyən nəvələrinin ruzusuna ortaq olmaq istəmir. Balamirzənin arvadı, üç bacının bir istəkli nənəsi Kübra isə təqaüdə çıxıb, özü deyən nəvələrinə canla-başla qulluq etmək üçün. Edir də.

Bu axşam Balamirzənin bir köhnə dostu onlara qonaq gəlmişdi. Ağır illərin dostları idilər. Bir-birlərini heç unutmaz, fürsət ələ keçincə görüşər, bir-birlərindən hal-əhval tutardılar.

Balamirzə ədib dostunun gəlişinə çox sevinirdi. Bilmirdi heç necə onun qulluğunda dursun. Onun belə əl-ayağa düşməsini görən dostu dedi:

– Balamirzə, Kübra xanıma da de, mən indicə yeyib gəlmişəm. Bir stəkan pürreng çaya sözüüm yoxdu. Başqa heç nə lazım deyil. Gəlmişəm nəvələrinlə tanış olam, həmişə danışırısan onlardan. İndi mənimlə tanış elə, yaxından tanıyıram onları.

Balamirzənin gözləri güldü, elə bil qarabuğdayı sifətinə işıq gəldi.

– Baş üstə, Miryəhya, o da mənim gözüüm üstə, - dedi.

Nəvələrini çağırdı. Gəldilər.

– Əminiz Miryəhyaynan tanış olun.

Qızlar növbə ilə yaxına gəlib Miryəhya ilə görüşdülər, görüşə-görüşə adlarını da pıçıldadılar.

– Rəna.

– Nigar.

– Lalə.

Miryəhya dodaqlarında təbəssüm Balamirzəyə baxdı:

– Balamirzə, indi istəyirsən mən bunların ikinci adlarını da deyim. Gör səhv eləmirəm ki?!

Balamirzənin sifətində gülüş göründü, süfrəni salıb çay gətirməyə gedən Kübra bir anlıq ayaq saxladı, qızlar sorğulu nəzərlərlə bir-birinə baxdılar. Miryəhya onları çox maraqlandırdığını görüb dedi:

– Balamirzə, bu qız – o, Rənanı göstərdi, - sənın məzəli nəvəndir. Bu qız Nigarı göstərdi, - sənın dinləyici nəvəndir, bu isə – barmağını Laləyə tərəf uzatdı, - sənın rəqqasə nəvəndir, düzdür?!

– Düzdür, Miryəhya, düzdür.

– İndi ki, düzdür, Balamirzə, bunlar da gərək öz ikinci adlarını sübut eləsinlər. Məzəli nəvən bizə bir məzəli əhvalat danışsın, rəqqasə nəvən rəqs eləsin, dinləyici nəvən, söz yox, bizi dinləyəcək, öz yerində, bs o bizimçün neyləyə bilər, Balamirzə?!

– O da bizimçün şeir deyər, əmisi, şeir. Heç bilirsən nə şeirlər bilir?

– Yaxşı, sən deyən olsun, Balamirzə. Mən buna razı. Birinci kimdən başlayaq indi, hə, kimdən?

Qızlar bir-biriylə baxışdılar. Balamirzə dedi:

– Əmisi, deyirəm, bir əvvəlcə rəqqasə nəvəmin oynamasına tamaş eləyək. Mən bu saat radiolanı yandırım. «Tərəkəmə»ni çaldırım, nəvəm də oynasın.

Musiqi çalınanda Lalə ortalığa düşdü, süzdü, süzdü.

Oynayıb qurtaranda nənəsinə doğru qaçdı, başını onun qolları arasında gizlətməyə çalışdı. Babası başına əl çəkdi. Miryəhya dedi:

– Afərin, Lalə, dostum. Balamirzənin rəqqasə nəvəsisən ki, nəvəsi. İndi də, Balamirzə, deyirəm böyük bacını dinləyək. Sənin məzəli nəvəni. Bir məzəli əhvalat danışsın, biz də dinləyək.

Rəna babasına baxdı, babası baxışları ilə danışmasını bildirdi:

Rəna babasına üzünü yaxın tutub bu dəfə astadan soruşdu:

– Molla Nəsrəddin lətifələrindən olsun?!

– Olsun, lap yaxşı, - Balamirzə onu ürəkləndirdi.

Rəna dedi:

– Bir şəhərdə xalqın pıçılısı da hakimin qulağına gəlib çatırdı. Bir gün hakim azarlayır. Bunu eşidən Molla ağacdən bir neçə dənə alma dərib hakimi yoluxmağa gedir. Hakim deyir:

– Molla, birdən-birə dişim də başladı ağrımağa, qulağım da... Mənə bir əzab verdilər ki, gəl görəsən. Bu gün bir yaxşı dəllək tapıb dişimi çəkdirdim. Daha ağrısı qurtarıb. Amma bu zəhrimar qulağım elə ağrıyır ki, ağrıyır. Bir həkim də tapılsaydı...

Molla tez onun sözünü kəsib deyir:

– Hə, hə... Bircə halal süd əmmim adam da tapılıb sən o qulağını çəksəydi sən də rahatlanardın, camaat da.

Lətifəyə hamı güldü. Bircə Rənada başqaö miryəhya onun əlini sıxıb:

– Afərin! – dedi. Sonra üzünü Balamirzəyə tutdu. – Balamirzə, məzəli nəvən də sınaqdan yaxşı çıxdı. İndi görək ortancıl nəvən neyləyəcək?!

Ortancıl nəvə şeir deyəcəkdİ. Babasına baxdı, sonra lap yaxına gəldİ, babası fikrini başa düşdüyündən ona tərəf əyİldİ, Nİgar pıçİldadı:

– «Yazgünləyi»ni deyİm?

Babası razılıqla:

– Hə, hə, onu de.

Nİgar «r» hərfini deyə bİlmİrdİ, əvəzİndə «y» deyİrdİ. O, şeiri aramla, İfadəli deməyə başladı:

Gəl, gəl ay yaz günləyi!

İlin əzİz günləyi!

Dağda ərit qaylayı,

Bağda əyİt qaylayı!

Çaylay daşİb sel olsun,

Taxİllay tel-tel olsun,

Ağaclay açsın çiçək,

Yaypağı ləçək-ləçək.

Nİgar şeiri oxuyuğ qurtaranda Mİryəhya soruşdu:

– Babasının dİnləyİcİ nəvəsi deyə bİlərmİ kİ, bu şeiri kİm yazıb?

– Sabiy baba, - deyərək Nİgar əlüstü cavab verdi.

– Nİgar da sİnaqdan yaxşı çıxdı. Balamİrzə, nəvələrinə söz ola bİlməz, allah başacan eləsin.

– Çox sağ ol, Mİryəhya, o gün olsun sənİn də nəvələrİn olsun.

Mİryəhya Nİgarı yanına çağİrdı:

– Sən necə qİzsan, Nİgar?

– Mən nə bİlim, siz bİləysİz?!

– Ay sağ ol, sən nə ağıllı qİzsan, Nİgar!..

İstədi soruşsun bu cür cavab verməyi sənə kİm öyrədİb. Soruşmadı. Bİldİ kİ, bunlar hamısı Balamİrzənin işləridir. Əslən təvazökar, təmkinli olan baba nəvələrİnİ də o ruhda tərbiyə edir, böyüdür.

ŞOKALADLI KONFET

Bakı darülmüəlliminində uşaqlara yalnız istirahət günlərində şəhərə çıxmağa icazə verilirdi. O vaxt istirahət günü cümə günlərində olurdu.

1923-cü ilin payızı. Cümədir. Əkrəm şəhərə çıxmağa o qədər də meyl göstərmədi. Əlində yarıda qalmış maraqlı kitabı vardı. Onu oxuyub başa çıxmağı üstün tutdu. Bir də fikirləşdi ki, şəhərə gəzməyə çıxanların çoxusunun burada atası, qohum-əqrabası var. Onunsa... «Yaxşısı budur ki, oturub kitabı qurtarım...»

O bir saat olardı ki, şirin mütailə edirdi, çiyinə yüngülcə toxunurdu. Başını qaldıranda özündən bir sinif aşağıda oxuyan dostu Fuadı gördü. Fuad dedi:

– Əkrəm, anam deyir, gəl bizə, Cavid əfəndi də bizdədir.

Fuadın anası Şəfiqə Əfəndizadə darülmüəllimatın müəllimi idi. Cavid isə darülmüəlliminində işləyirdi. Cavidgilin ailəsi Şəfiqəgilin ailəsi ilə yaxın idilər. Cavidgil darülmüəlliminin olan binanın üçüncü mərtəbəsində, Şəfiqəgil həmin binanın həyətidəki birmərtəbəli evdə yaşayırdılar.

Şəfiqənin əri 1918-ci ildə rəhmətə getmişdi. O, üç oğlunu: Fazili, Adili, Fuadı sonsuz qayğı ilə böyüdür, onların təhsil almaları üçün var qüvvəsi ilə çalışırdı.

Əkrəm Lahıcdan gəlmişdi. Üç ildi ki, darülmüəlliminində oxuyurdu. Çalışqan olduğundan az vaxtda müəllimlərin hörmətini qazanmışdı. Bir şagird kimi onun xətrini Hüseyin Cavid də çox istəyirdi. Şəfiqə xanım Əkrəmə dərs deməsə də, onu öz uşaqlarından, demək olar ki, ayırmazdı...

Əkrəm sıxıla-sıxıla içəri girəndə müəllimi, sevimli şair və dramaturq Hüseyin Cavid stol arxasında tək oturmuşdu.

– Salam, Cavid əfəndi!

– Əleykəssalam, Əkrəm, gəl, gəl, çəkinib eləmə. Gəl otur, konfet yeyək.

Əkrəm müəllimi ilə qabaq-qabağa oturdu. Stol üstündəki konfetqabında şokaladlı konfet vardı. Hüseyin Cavid bir konfet götürdü. Əkrəmə də təklif elədi ki, o da götürsün. Əkrəmin ürəyindən keçsə də, cəsarət eləmədi.

Hüseyin Cavid konfeti ləzzətlə yedi, kağızını Əkrəmin qabağına qoyub dedi:

– Şəfiqə xanım mətbəxdə bizim üçün kakao hazırlayır, içəndə ləzzət alacaqsan.

O, yenə konfet götürdü, yedi, kağızını Əkrəmin qabağına qoydu. Yenə...

Ev sahibəsi kakao gətirəndə Əkrəmin qabağında xeyli konfet kağızı vardı.

Hüseyn Cavid dedi:

– Şəfiqə xanım, sizin bu oğlunuz Əkrəm qarınqulu imiş, görün nə qədər konfet yeyib.

Əkrəmin yumru sifəti qıpqırmızı qızardı, özünü itirdi. Nə etsin?! Desin ki, o yeməyib?! Necə desin?! Sevimli şairini, əziz müəllimini yalançı eləsin. Dili quruyar belə sözü dilinə gətirsə. Bəs ona necə olsun?! «Qarınqulu» sözünü boynuna götürsün?! Razılaşsın bu sözlə?! Necə razılaşsın?!

Əkrəmin bərk tutulduğunu görən Şəfiqə məsələni açıb-ağartmaq istədisə də, Hüseyn Cavidin işarəsi, him-cimi buna mane oldu. Ancaq o, Əkrəmin də qanqaralığına, pərtliyinə dözə bilmirdi. Bircə bunu eləyə bildi ki, Əkrəmi dilə tuta-tuta kakaonu zorla ona içirdi.

Kakao Əkrəmin yaman xoşuna gəlmişdi. O, ömründə birinci dəfə idi ki, kakao içirdi...

Qonaqlar xeyli vaxtdı getmişdilər. Ancaq ev sahibəsi sakit ola bilmirdi, Əkrəmin pərtliyi, qızarıb pörtməsi gözləri önündən çəkilmirdi. Özünü danlayırdı ki, gərək Cavidin sözünə qarışaydı. Onun dediyinə inanmadığını Əkrəmə bildirəydi. «Cavid əfəndi qoydu ki... Kişilərin də keçmə bu zarafatlarından...»

Çox düşünəndən sonra o bu qərara gəldi ki, gec də olsa Əkrəmə desin ki, şirin zarafatları çox sevən Cavid əfəndinin növbəti zarafatlarından biri idi bu konfet əhvalatı...

Ertəsi gün Hüseyn Cavidin Əkrəmgilə dərsi vardı. Sinfin qabağında Əkrəmi saxladı:

– Əkrəm, birdən dünənki sözümə Şəfiqə ananın inandığını zənn edib məndən inciyərsən a!

Əkrəm arxayın-arxayın dedi:

– Cavid əfəndi, zarafat elədiyinizi, özünün də inanmadığını Şəfiqə xanım dünən mənə bildirdi.

Cavid də təəssüflənirmiş kimi dedi:

– Görürsən, bir sutka gözləyə bilməyib. Ana ki, ana!..

O, görkəmli alim, tanınmış ədəbiyyatşünas Əkrəm Cəfər ömrünün bu əziz anını indi qəlbi kövrələ-kövrələ, hörmətli müəllimlərinə minnətdarlıq hissilə xatırlayır.

